

Makarenko hagyatéka napjainkban

Források, viták, adatok

Petrikás Árpád kollégám és barátom jóvoltából (ha rövid időre is) kezemben van egy 55 oldalnyi gépelt anyag a Moszkvában 1993. március 10–12-én megtartott konferenciáról, amelyen „megrögzött” Makarenko-kutatók vettek részt (Bakonyi Pál foglalkozott a témával az Új Pedagógiai Szemle 1995. decemberi számában). Hét előadásról és hetvenhét tájékoztatóról van szó. A konferencia idejére megjelent az 1992. márc. 24-25-i Nyizsnij Novgorod-i Makarenko-konferencia anyaga is.

Igen, de mi közünk van nekünk (ma) mindehhez? – kérdezhetné valaki. E kérdéshez – rövidség okából – annyit, hogy nálunk annak idején például *Sík Sándor* (pap, költő, író, pedagógus, kultúrpolitikus, piarista tartományi főnök) méltatta Makarenko pedagógiai hőskölteményét, s még talán annyit, hogy a legintenzívebb és legtermékenyebb Makarenko-kutatás a németeknél, Marburgban folyik. (A németek, az angolok, a kínaiak – s mások – több figyelmet szentelnek a Makarenko-kérdésnek, mint mi, akik „élve eltemettük” azt – tisztelet a kivételnek).

Makarenko (1888–1939) nem ukrán, nem is orosz, hanem európai jelenség, abban a sorban, amelyet (mint egy német kutató megjegyzi) *Salzmann, Pestalozzi* s más hasonló nagy nevek fémjeleznek.

Mát itt előrenyúlva is hadd jelezzük, hogy Makarenko is úgy járt – nálunk és másutt is – mint *Herbart*, vagy más klasszikusok. Olyan tételeket tulajdonított neki, amelyeket soha sehol le nem írt. Életművét megrövidítették, részben meghamisították, elferdítették, „kanonizálták”: Makarenko hús-vér emberből „ikon” lett: ha nem szapulták, akkor idealizálták és az egekig magasztalták.

Éppenséggel nem értjük – például –, hogy a volt Szovjetunióban miért kellett eltitkolni, letagadni Makarenko Párizsban élő fivérért és szovjet területen felkutatott rokonait? Nyilván abból is zavar adódik, hogy Makarenko 1935-37-ben az ukrán NKVD-nek dolgozott. Amúgy félkézzel,

mert önálló elme volt, s mert irodalmi tevékenységre is alig futotta az idejéből.

Az előttünk fekvő anyag foglalkozik a makarenkói világnézet – „a kommunizmushoz vezető út” – sima egyenletességének, vagy éppenséggel vargabetűinek kérdésével (pontosabban: utal ezzel foglalkozó kiadványokra). Az egyik joggal feltehető kérdés éppen az, hogy Makarenko miért nem lett, illetve miért nem maradt író (élete vége felé írónak tartotta magát); hogyan, miért lett gyakorlati kísérletező pedagógus? Mennyiben volt filozófus moralista? (Diplomamunkájának címe ugyanis: Hegel és Feuerbach.)

A volt NSZK-ban korán felfigyeltek Makarenkóra. 1950: az *Út az életbe* című „pedagógiai hősköltemény” megjelenése *Hermann Nohl* szerint Makarenko csodálatos, történelmi nagyságú pedagógiai jelenség. Pedagógiai hőskölteménye csak Pestalozzi *Lénárd és Gertrudjával*, s még inkább a *Levelek Stansból* című művével vethető össze.

Leonard Froese, a Makarenko-hagyatéknak nyugatnémet interpretációjának korai képviselője közvetlenül Hermann Nohl köréhez tartozott. Fő műve *Az orosz és szovjet pedagógia eszmetörténeti mozgatórugói* címmel jelent meg 1956-ban. A Hamburgban, Nyugat-Berlinben és Münsterben oktató Froese lett a „szülőatyja” a Makarenko életére és munkásságára vonatkozó tudományos kutatásoknak, amelyek a hatvanas évektől a Marburgi Egyetem nevével kapcsolódtak össze.

*Götz Hillig*gel és *Siegfried Weitz*-cel együtt 1968-ban létrehozták a „Makaren-

ko referátum” laboratóriumot. (A Makarenko kutatóközpont ötlete Olomoucban született 1967 nyarán.)

Kiadványaik:

1. *Makarenko Materialen* (1969-től eddig 4 kötet);

2. *Opuscula Makarenkiana* (Makarenko Művei; 1975-től – 12 kötet);

3. *Makarenko Archiv* (1988-tól 2 kötet)
Nemzetközi szimpóziumokat is szerveznek; eddig összesen hat került megrendezésre, utoljára 1989-ben.

John Dunstan (Birmingham Egyetem) szerint jó lenne egy Moszkva–Marburg konkordátum. Ez azonban a kölcsönös bizalmatlanság miatt nehezen alakul.

Sok a heroizálás és a deheroizálás; ezek gátolják a harmonikus együttműködést.

Idézet Makarenkótól: „Írásra legfeljebb napi fél órát tudok fordítani... Moszkva számomra a pusztulás. Óránként 15 tele-

fon, öt látogató. Dologtalan emberek... s engem sem hagynak dolgozni... most neveztek ki az Oktyabr szerkesztőhelyettesének... az egész napot ott töltöm, de munkám haszna a nullával egyenlő...”

Galina Sztakijovna Makarenko felsége volt. *Libor Pecha* felteszi a kérdést: mi lett volna a makarenkói hagyaték sorsa, ha özvegye nem vállalta volna magára ennek ügyét olyan elszántsággal és energiával, mint ahogy tette?

Az anyag Frolov Petrikáshoz intézett három levelével végződik (Frolov érdeklődik *Gáspár, Patali F., Bako Gy.* felől). Az elaborátum természetesen messze színesebb és gazdagabb, mint az itt heavyézve papírra vetett néhány sor. Jó lenne hozzáférhetővé tenni – nem pusztán az anti-makarenkoiánusok bosszantása céljából.

Faludi Szilárd